

Teorie rozvoje II.

Vladan Hodulák

Osnova

- Teorie vycházející z marxismu
- Postmoderní teorie
- Feminismus
- Současný stav

Teorie vycházející z marxismu

- K. Marx, B. Engels
  - filozoficky v rámci západní osvícenské tradice
  - návaznost na Hegela – dialektika
  - Marxova ekonomie
    - výrobní způsob, výrobní síly, výrobní vztahy
    - teorie hodnoty, vykořisťování, emancipace
  - historický materialismus (primitivní komunismus, příbuzensky orientovaný výrobní způsob, tributární výrobní způsob, kapitalismus, socialismus)
  - rozvoj v marxismu

Teorie vycházející z marxismu

■ Imperialismus

- nová vlna kolonialismu 2. pol. 19. stol.
- přenesení důrazu na prostorovou dimenzi
- rozvojové země udržovány v zaostalosti
- důsledek krize kapitalismu
- Lenin, Luxemburgová

■ Hegemonie

- Gramsci, rozvoj uměle zadržován pomocí vládnoucí ideologie

Teorie vycházející z marxismu

■ Teorie závislosti

- Latinská Amerika, hlavně 60. a 70. léta (Frank, Cardoso)
- opět vychází z „krize“ kapitalismu – změna tržní struktury
- umělé rozdělení světa na centrum a periferii, převod zisků do centra
- nerovný obchod, izolacionalismus

■ Teorie světového systému

- světové impérium × světová ekonomika
- rozvoj způsoben sledováním zisku
- přidání semiperiferie
- vnitřní rozpory kapitalismu – krize nevyhnutelná

Teorie vycházející z marxismu

■ Kritika

- předpovědi se nenaplnily
- teorie závislosti nebyla schopna popsat mechanismus vykořisťování
- příliš deterministický charakter
- totalitní praxe

Postmoderní teorie

■ Vymezení

- od 80. let
- zpochybnění celé dosavadní koncepce rozvoje
  - deziluze z velkých koncepcí, odmítnutí celé západní osvícenské tradice
  - rozvoj jako strategie moci a společenské kontroly
- kritika racionalismu
  - neexistence objektivní pravdy, ale univerzální evropská nadvláda přímo čerpá z osvícenského nároku na univerzální pravdu
  - rozum jako způsob společenské kontroly dosahované skrze disciplinující instituce
- Foucault
  - vzájemně podmiňující se vztah moc-pravda-vědění
- soustředění se na „opomíjená“ témata (znevýhodnění lidé v rozvojových zemích, ženy, ztráta emocí)

Postmoderní teorie

■ Postkolonialismus

- soubor myšlenek autorů z třetího světa
- čerpají jak z osvícenské tradice, tak z postmoderního obratu
- radikální přehodnocení vědění a sociálních identit vzniklých za západní dominance
  - západ má jednotné myšlenkové schéma o třetím světě, dichotomie myxoni, orient
  - přehodnotit způsob jak západ vnímá třetí svět
- soustředění zájmu na podřízené skupiny na základě rasy, pohlaví, třídy, kasty a kultury
- koncept intelektuální závislosti
  - data ze třetích zemí zpracována na západě do teorií, které jsou pak všeobecně přejímány
  - potřeba vytvořit vlastní teorie vycházející ze specifického historického a kulturního vědomí třetího světa

Postmoderní teorie

■ Krize rozvojových studií

- odmítnutí velkých teorií, rozvoj jako západní sociální konstrukce, snaha najít alternativu
- participatory action research
  - soustředění spíše na moc, než na hospodářství
  - aktivní účast výzkumníků na rozvoji, kombinace místních znalostí a vědy, demokratizace

■ Postdevelopmentalismus

- ne hledání alternativ rozvoje, ale odmítnutí rozvoje jako takového
  - radikální pluralismus – znalosti jsou vždy omezené, lokální, proto činnosti lidí mají být také pouze lokální
  - skromný život – ekologická a duchovní dimenze
  - ocenění nekapitalistických společností – jejich nerozvinutost je subjektivní pohled západu

Postmoderní teorie

■ Kritika

- svým radikálním postojem k pokroku zastánci postmoderních teorií odpírají třetímu světu to, co už západ má, přičemž většinou sami využívají výhod západního světa
- objektivní poznání může být chiméra, ale poznání není zcela lidským výtvořem, existuje něco k čemu se vztahuje – přínos vědy (důkaz)
- západní věda dokázala v určitých oblastech pozitivní výsledky (medicína)

Feminismus

- Tři vlny feminismu
  - přelom 19./20. století – volební právo
  - 60. léta – kapitalismus jako zdroj diskriminace a nerovnosti
  - 90. léta – diferenciací feminismu, přejímání postmoderních idejí
- Proč feminismus a rozvoj?
  - ženy jsou polovina světové populace
  - odpracují 2/3 všech pracovních hodin ve světě
  - získávají pouze 1/10 světových příjmů
  - vlastní pouze 1/100 světového majetku

Feminismus

■ Socialistický feminismus

- marxistická kritika kapitalismu rozšířena o feministický aspekt
- ženy systémem vykořisťovány – nejsou odměňovány za svou práci (produkce oddělena od reprodukce)
- patriarchát – institucionalizovaný soubor vztahů s jejichž pomocí se udržuje nadvláda mužů
- rozvoj jako transformace genderových vztahů

■ Feministická kritika teorií rozvoje

- teorie modernizace ve znamení mužského veřejného života, naopak se ženským je spojováno vše zaostalé
- marxistické teorie uchovávají dichotomii veřejné (muž)×soukromé (žena)

Feminismus

- Současné feministické teorie rozvoje
  - women in development
  - women and development
  - gender and development
  - women environment and development
  - postmodernism and development
- Kritika
  - feminismus a rozvoj je v podstatě soustava kritických esejů o konkrétních problémech, neschopných stanovit jednotnou agendu pro rozvoj

Současný stav

- Tři hlavní teoretické proudy
  - neoliberální teorie rozvoje slibující lepší život pro všechny, záleží pouze na vlastním úsilí
  - postmoderní teorie – popření rozvoje jako takového
  - kritický modernismus – bere v potaz postmoderní kritiku, ale nadále věří v rozvoj, který bude odlišný od kapitalistického